

UO‘K: 633.511+ 631.5

ĠAWASHANIŃ ZÚRÁÁTLIGINE AZÍQ REJIMIN OPTIMALLASTÍRÍWDÍŃ TA’SIRI

Ayekeev Aybek

Stajyor assistant aybekayekeev@gmail.com

Kurbashov Uzakbergen., Satbaeva Guljamal Abatbay qizi

Qaraqalpaqstan awil xojalığı hám agrotexnologiyalar instituti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17537351>

Annotatsiya. Usı maqalada ġawashaniŃ zúráátligine azıq rejimin optimallastırıwdıń tásiiri úyrenildi. Tájiriybeler nátiyjesinde hár túrli túp sanları qaldırılıp, oġan mineral tóginlerdiŃ jullıq norması hám oġan qosımsha biostimulyatorlardı qollanılganda ġawashaniŃ zúráátligine unamlı tásir etiwı baqlandı. Izertlewler nátiyjesinde, har túrli túp sanı qaldırılğanda ġawashaniŃ zúráátlilik potensiali joqarı bolıp, ósimliklerdiŃ adaptiv qásiyetleri artadı. Nátiyjede, azıq rejimlerin optimallastırw tek ġana ósimliklerdiŃ optimal ósiwi hám rawajlanıwın táminleydi, bálkim zúráátlilikti turaqlı asırwda da zárúr agrotexnologiyalıq iláj sıpatında usınıs etiledi.

Gilt sózler. Ġawasha, túp sanı, azıq rejimi, górek, zúráátlilik.

Abstract. In this study, the impact of optimizing the nutrient regime on cotton yield was investigated. The results showed that when different plant densities were maintained and the annual rate of mineral fertilizers along with additional biostimulants were applied, a positive effect on cotton productivity was observed. Under varying plant densities, the yield potential of cotton increased, and the adaptive characteristics of the plants were enhanced. Consequently, the optimization of the nutrient regime not only ensures the optimal growth and development of plants but also serves as an important agrotechnological measure for achieving stable yield improvement.

Key words. Cotton, number of seedlings, nutrient regime, cotton boll, yield.

Kirisiw. Ózbekstan Respublikası Awıl xojalığın rawajlandırıwdıń 2020-2030 jıllarğa mólsherlengen strategiyasında mámleketimiz awıl xojalığın rawajlandırıw tiykarınan tarawda bazar qatnasıqların keń túrde ámelge asırw, awıl xojalığı ónimlerin jetistiriwshi, qayta islewshi hám satıwshı ortasındağı múnásibetlerdiŃ huquqiy tiykarların bekkemlew, tarawğa investiciyalardı kirgiziw hám klasterler sistemasın engiziw, resurs tejewshi texnologiyalardı engiziw, zamanagóy texnikalar menen támiyinlew hámde awıl xojalığı ilimiy jetiskenliklerin óndiriske endiriw boyınsha bir qatar isler ámelge asırılıwı belgilep berilgen.

Qaraqalpaqstan Respublikası sharayatında topıraq quramındağı makro hám mikroelementlerdiŃ muġdarı juda kem ekenligine baylanıslı, awıl xojalıq eginleriniŃ gektardağı túp sanın belgilew hám sol arqalı azıqlıq maydanların optimallastırw baslı máselelerden biri bolıp esaplanadı.

Sh.Abdualimov hám T.Xudayqulovlar [2; 3-5-b.] alıp barǵan tájiriybelerinde, Tashkent wálayatı sharayatında alıp barılǵan izertlewlerde, qadaǵalaw varianttaǵı kórsetkish 37,5 c/ga bolsa, zúraátli stimulyatorı shigitke 0,5 l/t hám shanaqlaw gúllew dáwirinde 0,4-0,6 l/ga qollanılǵan variantta 41,4 c/ga yamasa qadaǵalaw variantqa salıstırǵanda 3,9 c/ga joqarı ónim alıwǵa erisildi. Etalon retinde qollanılǵan Fitovak stimulyatorı shigitke 200 ml/ga, shanaqlaw dáwirinde 200 ml/ga hám gúllew dáwirlerinde 400 ml/ga qollanılǵan variantta paxta ónimi 39,6 c/ga bolıp, qadaǵalaw variantqa salıstırǵanda 2,1 c/ga joqarı boldı hám zúraátli stimulyatorı hár qıylı norma hám múddetlerde qollanılǵan variantlarda (4-7 variantlarda) 40,8-39,5 c/ga ónim alınıp, kórsetkish qadaǵalaw variantqa salıstırǵanda 1,9-3,3 c/ga joqarı bolǵanlıǵı anıqlanǵan.

Nál qalınlıǵı artıp barıwı esabına, yaǵnıy 120-130 átirapındaǵı nál qalınlıǵında bolsa 11-12 ónim shaqasında shılıpıw ótkerilgen múddetlerde hár eki sortta da shırılmaǵan variantqa salıstırǵanda sortlarǵa proporcional túrde 3,4-4,6 c/ga joqarı boldı. Ğawashanıń orta talshıqlı “UzPITI-201” sortında nál qalınlıǵı 80-90 mın/ga átirapında bolǵan 10-variantta izertlew jıllarına proporcional túrde paxta ónimleri 38,5; 34,2 hám 33,2 c/ga di jilda ortasha 3 jilda bolsa 35,3 c/ga nı 1-terim úlesi 80,1% ti quradı Bul kórsetkishlerden 3 jıladaǵı ortasha ónim “Andijan-35” sortınıń parallel (1-var) variantına salıstırǵanda 1,5 c/ga kem, lekin 1-terim úlesi 1,5% ke joqarı bolǵanlıǵı anıqlandı. Bul ğawasha sortında da nál qalınlıqları 100-110 hám 120-130 mın/ga artıwı menen ortasha paxta ónimleri 1,8 hám 1,9 c/ga ga artıp, 1-terim úlesi bolsa 2,9 hám 5,8% ke azayǵanlıǵı anıqlandı. Lekin bul aqırǵı 2 kórsetkish “Andijan -35” sortınan 1,8 hám 2,2% ke joqarı bolǵanlıǵı anıqlanǵan [4; 10-12-b.].

Sh.Abdualimov va A.Soatovlar [1; 7-8-b.] túrli topıraqlıq sharayatlarında guminli stimulyatorlardan, Relekt shigitke 200-400 ml/t hám shın japıraq shanaqlaw dáwirlerinde 200-400 ml/ga, Gummi 20 shigitke 1,0 l/t hám shanaqlaw-gúllew dáwirlerinde 0,5-1,0 l/ga Geogumat shigitke 1,0 l/t hám shın japıraq hám shanaqlaw dáwirlerinde 1,6 l/ga, normalarda qollanılǵanda nállerdiń kógerip shıǵıwı 10,5-11,1 procent tezlesip, ósimliktiń ósip rawajlanıwındaǵı, fiziologik processler jaqsılanıp, paxta ónimi 4,8-6, 3 c/ga artqanlıǵın atap ótken.

Sunday etip, Qaraqalpaqstan sharayatında hár túrli tıp sanlarınıń ğawashaǵa tásirin tereń úyreniw ilimiy hám ámeliy tárepten aktual esaplanadı.

Materiallar hám uslublar. Ilim izertlew jumısları 2022-2023 jıllarda Qaraqalpaqstan Respublikası oraylıq aymaǵındaǵı Xojeli rayonu “Aq altın” APJ aymaǵındaǵı “Orazımbet ata” fermer xojalıǵında alıp barıldı. Tájiriybe 9 variant 4 qaytalamadan ibarat.

Izertlewerde “Методика проведения опытов с хлопчатником” (Tashkent, 1983) [5; 246-b.] hám “Dala tajribasini o‘tkazish uslublari (Tashkent, 2007)” [3; 145-b.] metodikalıq qollanbalarınan paydalanıldı.

Nátiyjeler. Biz tájiriybeden alınğan maǵlıwmatlarǵa tiykarlanıp, 2022-jılı ǵawasha zúraáti variantlar boyınsha ortasha 23,0-38,9 c/ga boldı.

Ǵawasha túp sanı 100 mın, azot penen azıqlandıırıw muǵdarı 150, 200 hám 250 c/ga hám buǵan qosımsha biostimulyator 1 l/ga bolǵan 1-3 variantlarda ǵawasha zúraáti 23,0-27,5 c/ga boldı. Usı jaǵdayda ǵawasha túp sanın 120 mın ǵa arttırılǵanda zúraátlik 24,0-28,0 c/ga boldı.

Ǵawasha túp sanın 120 mın, azot muǵdarın 250 kg/ga hám biostimulyatorlardı 2, 4 hám 6 l/ga muǵdarda qollanılǵanda (var. 7-9) ǵawasha zúraáti 32,0-38,9 c/ga boldı. Bul biostimulyatordı 1 l/ga muǵdarda qollanılǵan 6 variantqa salıstırǵanda zúraátliklik 4,0 den 10,9 centnerge shekem joqarı boldı.

Ǵawasha zúraáti, c.ga

Variantlar	Tákirarlanıwlar			Ortasha	Parqı, ±
	I	II	III		
1	23,0	25,0	22,0	23,0	00
2	25,0	23,5	23,5	24,0	+1,0
3	29,5	27,0	26,0	27,5	+4,5
4	28,5	25,5	28,5	24,0	+1,0
5	29,0	28,5	27,0	25,0	+2,0
6	31,5	33,0	30,0	28,0	+5,0
7	31,0	34,0	31,0	32,0	+9,0
8	34,5	37,0	38,5	36,5	+13,5
9	40,0	39,0	40,1	38,9	+15,9

Qaraqalpaqstan jaǵdayında ǵawashadan joqarı zúraát alıw ushın ǵawashanı azıqlandıırıwda mineral tóginlerdi N250 P175 K125 kg/ga muǵdarda hám buǵan qosımsha biostimulyatorlardı 6 l/ga muǵdarda birgelikte qollanıw maqsetke muwapıq bolıp esaplanadı.

Juwmaq hám usınıs. Mineral tógindi N250 P175 K125 kg/ga muǵdarda, ǵawasha túp sanı 120 mın hám buǵan qosımsha biostimulyatordı 2, 4 hám 6 l/ga muǵdarda birgelikte qollanıw ǵawashadan 32,0-38,9 c/ga ónim alıwdı támiyinledi, bul qadaǵalaw variantına salıstırǵanda zúraátlik 9,0-15,9 c/ga ǵa zıyat bolǵanlıǵı anıqlandı.

Paxtashılıq penen shuǵıllanatuǵın klasterler hám fermerlerge ǵawashanıń túp sanın 120 mın dana qaldırıp, gektarına mineral tógindi N250 P175 K125 kg/ga muǵdarda hám oǵan qosımsha biostimulyatordı 6 l/ga qollanılǵanda joqarı zúraát alıwdı usınıs etemen.

Paydalanilgan ádebiyatlar

1. Abdualimov Sh., Soatov A. Paxtashılıqta ġawashaġa gumin tiykarlı stimulyatorlardı qollawdıń ósimliktiń ósiwi, rawajlanıwı hám paxta zúraátine tásiri. Agro ilm 2021. Arnawlı san [82]. B. 7-8.
2. Abdualimov Sh., Xudayqulov T. Stimulyatorlardıń shigit ónip shıǵıwı hám paxta zúraátine tásiri. Agro ilm 2021, 6 (77)-san. B. 3-5.
3. Dala tajribasini ótkazish uslublari (UzPITI). -Tashkent. 2007. B. 145.
4. Komilov R., Davronov Q. “UzPITI-201” hám “Andijan-35” ġawasha sortlari tárbiyalawda nál qalınlıǵı hám shırpıw múddetleriniń paxta zúraátligine tásiri. Agro ilm 2021, Arnawlı san 78-san. B. 10-12.
5. «O‘zbekiston tuproqshunoslari va agrokimyogarlari jamiyatining beshinchi quriltoyi materiallari». Toshent 2010. B. 51-55